

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

**ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVIŠTĚ STŘEDNÍCH
ČECH V PRAZE**

Váš dopis čj.: MUNYM-ŠKaPP/060/41916/2021/Van
Ze dne: 07.06.2021
Naše čj.: NPU-321/48719/2021
Vyřizuje:
Spisový znak: 820.1

Městský úřad Nymburk
Odbor školství, kultury
a památkové péče
Náměstí Přemyslovců 163
288 28 Nymburk

Praha 02.07.2021

Věc: Sadská, správní obvod obce Nymburk, kaple Panny Marie Bolestné, KP, rejst. č. 24246/2-1952, p. č. st. 1187, k. ú. Sadská, oprava

Písemné vyjádření odborné organizace státní památkové péče k žádosti podle § 14 odst. 6 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Předmět žádosti:

Dne 14. 06. 2021 jsme obdrželi vaši žádost o písemné vyjádření ve věci *celkové opravy kaple Bolestné Panny Marie*.

Přílohy žádosti:

PD „Celková oprava Kaple Bolestné Panny Marie“, hlavní inženýr projektu Ing. Pavel Veverka, zodpovědný projektant Ing. Jan Vinař, ČKAIT 0000769, č. zak. 019-2020, stupeň DSP, datum 5/2021

Charakteristika objektu a dotčené konstrukce:

Kaple Panny Marie Bolestné se nachází na západním okraji obce Sadská, při hlavní silnici na Prahu, ve značně neutěšeném a nedůstojném prostředí výrobního areálu. Jedná se o jednoduchí stavbu orientovanou na ose sever – jih. Základ půdorysu tvoří dvě na sebe kolmé elipsy, spojené konkávně prožlabenými úseky. Ze severu ke kapli přiléhá hranolová věž se zaoblenými nárožími, na jižní straně se nacházela později zbořená sakristie. Kaple je završena strmou valbovou střechou, tvarem kopírující dynamický půdorys. Věž ukončuje zvonovitá střecha s osmibokou lucernou a cibulovou stříškou. Fasády jsou členěny soklem, pilastry a profilovanou korunní římsou. Okenní otvory různých tvarů jsou rámovány zdobnými šambránami. Výplně otvorů jsou prosté kovové, členěné na obdélné tabulky a doplněné z vnější strany černě natřenými pravoúhlými mřížemi se zdobnými prvky na křížení. Vstup je situován v průčelí věže, původní dvoukřídlé dřevěné dveře jsou osazeny ve zdobně řešeném kamenném ostění a doplněny štukovou supraportou. Nad úrovní korunní římsy lodi se po stranách věže nachází volutová křídla s vazami. Ve vrchní části se věž na všech čtyřech stranách otevírá okny s vnitřními plnými okenicemi. Stavba je omítaná, opatřená monochromním nátěrem ve světle okrovém odstínu. Pískovcový sokl je opatřen cementovou omítkou. Střecha lodi je opatřena taškami bobrovkami a plechovými šablonami červené barvy v plastičtěji tvarovaných úsecích. Shodnými plechovými šablonami je opatřena také střecha věže. Krov nad lodí je typický barokní hambalkový s ležatou stolicí. Okolo kaple je vytvořen betonový odvodňovací kanál. Interiér je klenutý placovou a valenou klenbou.

Technický stav objektu:

Kaple se v důsledku dlouhodobé neúdržby a nevhodných mladších úprav nachází ve špatném stavebně technickém stavu. Zdivo a omítky trpí zvýšenou vlhkostí, která je také příčinou trhlin ve zdivu i v klenbách. Trhliny jsou jak vlasové, tak větší, staticky významné. Omítky a plastická výzdoba jsou především na věži částečně opadané. Krov je v poměrně dobrém stavu, pouze s lokálními poruchami. Střecha věže včetně krovu prošla poslední z realizovaných oprav a je v dobrém stavu, proto není předmětem zamýšlené obnovy.

Popis zamýšlených prací:

Záměrem žadatele je provést opravu střechy včetně krovu, statické zajištění, návrh odvodnění a obnovu fasád včetně výplní otvorů. Před zahájením prací má být celý objekt vyklizen, lavice a oltář budou zakryty a zabetonovány. Vlasové trhliny budou proškrábnuty, očištěny a zatmeleny nastavenou vápennou maltou. Trhliny šířky 3 – 15 mm budou proškrábnuty, vyčištěny, povrchově vyspárovány a následně bude pomocí trubiček v rozponu cca 500 mm provedena injektáž cementovou maltou pevnosti 10 MPa. Pohyb trhlin bude dále sledován. Dále budou odstraněny vlhké, zasolené, cementové a zvětralé omítky uvnitř i vně kaple, budou proškrábnuty spáry do hloubky cca 20 – 30 mm a takto bude zdivo ponecháno až do fáze opravy fasád. Dle předběžného průzkumu se v dotčených partiích nemá nacházet starší výmalba a jiné hodnotné prvky. Vnější betonový žlab bude odstraněn, terén bude doplněn ve vrstvách hutněnou jílovou zeminou a bude vyspádován směrem od kaple v min. sklonu 5%. Ve vzdálenosti cca 5 m od kaple bude proveden povrchový odvodňovací rigol z lomového kamene. Voda bude svedena do litinové vpusti a dále potrubím do stávající dešťové kanalizace. Okolo kaple bude položena řezaná betonová dlažba formátu 400 x 400 mm, navazující terén bude zatravněn. Krov bude lokálně tesařsky opraven, a to pomocí prvků z rostlého hoblovaného dřeva, ošetřeného bezbarvými impregnačními prostředky. V patě krovu mají být doplněny prvky z pásové oceli a závitových tyčí pro zachycení vodorovných sil, a to vždy mezi trámy výměny a krácaty. Střecha bude opatřena novou krytinou z režných tašek bobrovek půlkruhového řezu, kladených korunově, a to v celém rozsahu střechy kaple. Klempířské prvky včetně nově navržených okapových žlabů a svodů budou z titanizinku v barvě pálené krytiny. Žlaby mají lemovat složitost střešních rovin, svody jsou navrženy dva, umístěné symetricky na bocích věže a odvedené v ostrém spádu do vzdálenosti min. 3 m od kaple. Vnější poškozené plochy omítek budou odstraněny, předpoklad je zachování cca 70% omítek. Očištěné plochy s proškrábnutými spárami budou doplněny nastavenými vápennými omítkami, při zachování profilace členění a struktury. Fasáda bude celoplošně sjednocena přepěněním štukem v minimální tloušťce a nátěrem. Barevnost bude upřesněna po průzkumu z lešení a vyvzorkována, předběžně je navržen okr. Doplněny budou též odstraněné plochy omítek v interiéru. Výplně oken včetně mříží mají být opraveny na místě, přičemž není specifikován postup opravy. Dveře mají být odvezeny k restaurátorské opravě na dílnu, opět bez bližší specifikace. Na opravu kříže osazeného na střeše lodi bude zpracován samostatný restaurátorský záměr.

Dosavadní stav projednání:

Záměr nebyl předem projednán se zástupci památkové péče.

Současný stav poznání dotčených chráněných kulturně historických hodnot:

Kaple Panny Marie Bolestné v obci Sadská je nemovitou kulturní památkou, evidovanou pod rejst. č. 24246/2-1952 v ÚSKP. Jedná se o významnou barokní stavbu, postavenou v letech 1775-1779 patrně podle návrhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Kaple nahradila starší kapličku z let 1714 – 1721, která byla vystavěna v místě léčivého pramene západně od tehdejšího intravilánu obce Sadská. Do roku 1741 vznikl kolem kaple Dientzenhoferův lázeňský komplex. Později postavená kaple Panny Marie Bolestné měla oproti dnešnímu stavu ještě sakristii na jižní straně lodi, která byla ovšem roku 1880 zbořena. Kaple obsahuje zařízení z konce 18. století, především cenný iluzivní oltář z roku 1779 od V. Kramolína, opravený Františkem Krátkým r. 1870. V roce 1834 byly veškeré objekty a pozemky lázní včetně kaple prodány městskou radou obce Sadská místnímu poštmistroví, čímž započaly radikální úpravy areálu. Dnes je kaple obklopena z jedné strany výrobním areálem v prostoru bývalých lázní a z druhé strany neupraveným předpolím s velmi frekventovanou silnicí na trase Sadská – Praha. Nadále se nicméně jedná o velice kvalitní barokní architekturu a také hmotný doklad historie této lokality.

Vyhodnocení žádosti:

Národní památkový ústav na základě prostudování předložených podkladů a znalosti situace konstatuje, že posuzované práce:

- **budou v souladu se zájmem ochrany výše uvedených kulturně historických hodnot za těchto podmínek:**
 1. V dostatečném časovém předstihu před zahájením prací bude svoláno vstupní jednání na místě za účasti zástupců památkové péče, investora, projektanta a zhotovitele. V rámci

tohoto jednání bude mj. závazně stanoveno, jakým způsobem bude ochráněno vnitřní vybavení kaple a které prvky bude případně nezbytně dočasně přemístit a kam. Dále bude stanoven režim pravidelných kontrolních dní, na něž budou zváni také zástupci památkové péče.

2. Injektáž trhlin bude provedena nastavenou vápennou maltou, nikoli cementovou maltou. Přesné složení malty bude v dostatečném časovém předstihu konzultováno se zástupci památkové péče a bude jimi odsouhlaseno. Bude zajištěno, že nedojde k nežádoucímu zatečení injektované malty do navazujících prostor a konstrukcí.
3. Přesný rozsah degradovaných a nevhodných omítek určených k odstranění bude stanoven na místě za účasti zástupců památkové péče a bude jimi odsouhlasen. Odstranění omítek proběhne maximálně šetrně tak, aby nedošlo k poškození zdiva a navazujících ploch a konstrukcí.
4. Betonový žlab bude odstraněn tak, aby nedošlo k poškození konstrukcí kaple.
5. Okapový chodník bude proveden z kamenné, nikoli betonové dlažby. Dlažba může být z velkoformátových desek nebo z lomového kamene.
6. Přesný rozsah výměn v krovu bude závazně určen na místě po sejmutí krytiny a za účasti zástupců památkové péče. Nově doplňované prvky budou rozměry a tvarem odpovídat nahrazovaným prvkům, budou ručně ohoblované, budou mít sražené hrany a budou na původní prvky plynule navazovat.
7. V dostatečném časovém předstihu bude ze strany projektanta specifikováno řešení a umístění kovových prvků, které mají být nově vloženy do krovu. Nutnost a způsob provedení navrženého zajištění budou předem posouzeny a odsouhlaseny zástupci památkové péče.
8. Nová střešní krytina bude prejzová, nikoli z tašek bobrovek. Bude použit malý prejz. Pokládka bude provedena tradičně do neprobarvené malty a s tradičními detaily včetně dvojitých nároží.
9. Klempířské prvky budou provedeny z pozinku opatřeného nátěrem v odstínu střešní krytiny. Oplechování bude provedeno v nejmenším nezbytně nutném rozsahu.
10. Okapové žlaby budou přesně kopírovat tvar střechy. Přesná pozice dešťových svodů bude určena na místě za účasti zástupců památkové péče.
11. Nově doplněné omítky budou složením, barevností a strukturou maximálně odpovídat těm stávajícím. Omítky budou doplněny do líce zachovaných ploch, na něž budou plynule navazovat. Přesné složení nově doplňovaných omítek bude v dostatečném časovém předstihu odsouhlaseno zástupci památkové péče. Provedení omítek bude předem posouzeno a odsouhlaseno na vzorku.
12. O nutnosti finálního přepěnování fasády bude závazně rozhodnuto na místě po dokončení opravy omítek, a to za účasti zástupců památkové péče. V případě nutnosti bude přepěnování provedeno tak, aby byla v maximální možné míře zachována původní struktura omítek. Přepěnování bude nejprve posouzeno na vzorku a teprve po jeho schválení zástupci památkové péče bude provedeno celoplošně.
13. Prvky architektonického členění budou v maximální možné míře zachovány, chybějící a poškozené prvky budou lokálně vyspraveny a doplněny, a to tradičně štukatérsky za pomoci šablon, eventuálně volnou modelací z ruky. V rámci opravy nesmí dojít ke zkomolení či znečitelnění tvarů a profilací prvků. Šablony budou v dostatečném časovém předstihu posouzeny zástupci památkové péče a budou jimi odsouhlaseny.
14. Fasádní nátěr bude vápenný. Finální barevnost bude určena na základě stratigrafického průzkumu, který bude proveden po postavení lešení, v dostatečném časovém předstihu před zahájením prací na fasádě. Odstíny budou vybrány na místě ze vzorkovníku a následně budou na finálně upravené fasádě připraveny vzorky o velikosti min. 40 x 40 cm. Tyto budou posouzeny a odsouhlaseny zástupci památkové péče.
15. Po postavení lešení bude za účasti zástupců památkové péče proveden průzkum okenních výplní a mříží a posouzen jejich stav. Na základě zjištěných skutečností bude závazně stanoven přesný způsob opravy.
16. Na opravu vstupních dveří a kamenného ostění bude zpracován restaurátorský průzkum a záměr, a to v dostatečném časovém předstihu a příslušnými kvalifikovanými osobami.

Výsledné elaboráty budou předloženy zástupcům památkové péče k posouzení a schválení, a to v samostatné žádosti.

Zdůvodnění:

Ad 1: Pro dosažení kvalitního výsledku je nezbytné, aby byla od počátku akce zajištěna úzká spolupráce všech zainteresovaných stran a veškeré dílčí práce probíhaly dle předem domluveného a průběžně aktualizovaného harmonogramu. Řadu dílčích prací bude možné závazně specifikovat až v průběhu opravy a je zcela nezbytné, aby tyto bylo možné posoudit a rozhodnout vždy v dostatečném časovém předstihu, bez časové tísně a tlaku na okamžité rozhodování. Dle projektu má být před zahájením prací vyklizeno vybavení kostela mimo oltáře a lavice. Nejedná se o běžný postup v rámci obdobných oprav, proto je nezbytné nutnost tohoto požadavku posoudit a rozhodnout v dostatečném časovém předstihu na místě.

Ad 2: Materiál určený k injektáži trhlin musí být dostatečně měkký a pružný, aby dokázal reagovat na případné budoucí pohyby stavby. Cementová malta je tvrdá a lze se domnívat, že by mohla v budoucnu způsobit další poruchy, ať už jen v rozsahu omítek nebo i v rozsahu zdiva.

Ad 3: Omítky jsou nedílnou součástí architektonického řešení staveb a významným způsobem spoluurčují jejich výraz. Mimo to jsou dokladem o dobových technologiích a materiálech a v neposlední řadě svým složením umožňují nebo naopak zamezují přirozenému uvolňování vlhkosti ze zdiva. Proto je nezbytné k omítkám přistupovat se s stejným respektem jako k jakýmkoli jiným historickým konstrukcím. Na druhou stranu mladší nevhodné omítky je žádoucí zcela odstranit a nahradit vhodnějšími. Přesný rozsah omítek určených k odstranění bude možné zodpovědně určit až na místě po podrobném ohledání stavby z lešení.

Ad 4: Odstranění betonového odvodňovacího žlabu musí být provedeno maximálně šetrně, aby nedošlo k poškození stavby.

Ad 5: Betonová dlažba je novodobý materiál, který v kontextu historických staveb působí nepatříčně a rušivě. Naproti tomu kámen je materiál tradiční, navíc oproti betonu technicky i opticky výrazně kvalitnější. Proto je nezbytné, aby byl okapový chodník kolem kaple proveden z kamenné, nikoli betonové dlažby. Za vhodnou považujeme jak formu velkoformátové dlažby, tak dlažby z lomového kamene.

Ad 6: Přesný rozsah poškození krovu a jemu odpovídajících nutných výměn je možné zodpovědně posoudit až po rozkrytí střešní krytiny. Při realizaci opravy je nutné dbát na vysokou řemeslnou kvalitu, a to jak v celku, tak v detailu.

Ad 7: Navržené zajištění vodorovných sil v krovu pomocí nově vložených kovových prvků je v projektu uvedeno pouze slovně bez důsledného odůvodnění a podložení výkresovou dokumentací. Doplňování krovů kovovými prvky v různých formách je doloženo již historicky, obecně se však jedná o krajní řešení, k němuž se přistupuje pouze v případě závažných statických poruch, a musí být důsledně zdůvodněno. Proto je nezbytné toto v projektové dokumentaci v dostatečném časovém předstihu doplnit a projednat se zástupci památkové péče.

Ad 8: Tvar střechy lodi je natolik složitý a dynamický, že není možné jej vykryt krytinou bobrovkovou, aniž by došlo ke změně tvaru či nežádoucímu „ježení“ tašek. Proto byly takto tvarované střechy historicky vždy kryty šindelem nebo prejzovou krytinou. V tuto chvíli nemáme věrohodný doklad o původní krytině kaple Panny Marie Bolestné, obrazová dokumentace je v tomto směru nejednoznačná. Prejzová krytina je nicméně tradiční a stavbám dodává specifický, pohledově velice kvalitní charakter. Vzhledem k tvaru střechy je vhodné použít malý formát prejzů a je zcela nezbytné, aby pokládka byla provedena tradičně do neprobarvené malty, s dvojími nárožími a ve vysoké řemeslné kvalitě.

Ad 9: Stávající klempířské prvky jsou provedeny z pozinku s nátěrem, a to včetně krytiny střechy věže, která zůstane vzhledem k dobré kondici zachována. Je proto žádoucí, aby i nové klempířské prvky na lodi kostela byly provedeny z pozinku opatřeného nátěrem v obdobném odstínu. Dále je nezbytné, aby bylo oplechování použito jen v nejmenším nezbytně nutném rozsahu, aby se pohledově uplatňovalo co nejméně.

Ad 10: Osazení okapových žlabů je v tomto případě krajním ústupkem památkové péče, učiněným s ohledem na nutnost kvalitního odvodnění stavby. Je ovšem zcela nezbytné, aby okapové žlaby dokonale kopírovaly dynamický tvar střechy a byly tak pohledově co nejméně rušivé. Toto bude vyžadovat vysoce kvalitní a nanejvýš pečlivé řemeslné provedení. Umístění svodů po stranách kaple, tedy v pohledově poměrně exponované pozici není zcela optimální. Je proto potřeba, aby o přesném umístění svodů bylo

rozhodnuto na základě další diskuze a posouzení na místě.

Ad 11 a 12: Je nezbytné, aby nově doplněné omítky složením, barvou a strukturou maximálně odpovídaly těm stávajícím, aby nedošlo k materiálové ani optické nesourodosti mezi zachovanými a nově doplněnými plochami. Návaznost ploch musí být plynulá. Barokní omítky byly prováděny jako jednovrstvé bez hladkého štku. Díky tomu měly charakteristickou strukturu a nesly viditelné stopy zpracování dřevěnými hladítky. Toto je nezbytné v rámci opravy zachovat a přizpůsobit tomu také zpracování nově doplňovaných omítek. Proto je potřeba provedení nových omítek předem vyvzorkovat. Je nanejvýš žádoucí, aby nově doplněné omítky odpovídaly struktuře a zpracování těch původních natolik, aby nebylo nutné sjednocovat plochu fasády přepěněním, které by potlačilo její originální strukturu. O nutnosti přepěňování a jeho specifikaci bude rozhodnuto až po dokončení opravy omítek.

Ad 13: Je nezbytné, aby stávající plastické členění bylo v maximální možné míře zachováno a pouze lokálně opraveno a doplněno. Při obnově nesmí dojít ke zkomolení a znejasnění původních tvarů a profilací. Pakliže by byly některé profilace zastřeny mladšími úpravami či vrstvami nátěrů, je naopak žádoucí tyto očistit.

Ad 14: Fasádní nátěr, jeho materiálová báze a odstín mají zásadní vliv na finální vzhled staveb a jejich působení. Vápno je tradiční materiál se specifickými technickými a optickými vlastnostmi, bez jehož použití ztrácí historické stavby značnou míru své autenticity a věrohodnosti. Jedině v případě, že by byly fasády kaple již dříve opatřeny syntetickými materiály, které by nešly odstranit a neumožnily by užití vápenného nátěru, pak bude zvoleno jiné řešení, a to na základě posouzení kvalifikovaným technologem. Originální barevné řešení stavby nám v tuto chvíli není známo. Ze sporé historické ikonografie se zdá, že kaple byla rozbarvena v odstínech světlé a okrové, rozvržení barev v rámci fasády se ovšem na jednotlivých vyobrazeních liší a nepůsobí tak zcela věrohodně. Přesné barevné řešení bude proto možné určit až po stratigrafickém průzkumu fasád z lešení.

Ad 15: V projektové dokumentaci je uvedena také oprava výplní, aniž by však byla blíže specifikována. Stávající výplně jsou kovové s představenými mřížemi, otvory ve věži jsou opatřeny dřevěnými okenicemi. Z hlediska památkové péče je nezbytné výplně repasovat, přesný způsob opravy bude ovšem možné určit až na místě po jejich ohledání z lešení.

Ad 16: Vstupní dveře mají být dle projektové dokumentace restaurovány. Jedná se patrně o originální výplň z doby výstavby a je proto žádoucí, aby byla podrobena restaurátorskému průzkumu, na jehož základě vznikne záměr na obnovu. Stejným způsobem je nutné přistoupit ke zdobně pojatému kamennému ostění. Výsledný elaborát z průzkumu obou prvků a záměr na jejich obnovu je potřeba předložit orgánům památkové péče k posouzení a schválení v samostatné žádosti.

Doporučení:

Nad rámec výše uvedených podmínek doporučujeme, aby zdivo zasažené vlhkostí a zasolením bylo po očištění opatřeno tzv. obětovanou omítkou, tedy vápennou omítkou, která bude po nasycení vodou a solemi odstraněna. Jedná se o efektivnější způsob sanace než pouhé odvětrání zdiva. Dále důrazně doporučujeme, aby byla při opravě použita staveništní malta, nikoli pytlované směsi. U malty připravované na staveništi lze dosáhnout takového složení, které bude mít nejen potřebné technické vlastnosti, ale i požadovanou barevnost a strukturu.

Upozornění:

Upozorňujeme, že je nezbytné, aby veškeré práce na obnově kaple Panny Marie Bolestné prováděly kvalifikované firmy se zkušenostmi s obnovou historických objektů, a to ve vysoké řemeslné kvalitě.

Dovolujeme si Vás požádat o zaslání závazného stanoviska ihned po jeho vydání, a to z důvodu nezbytné znalosti jeho výroku pro další sledování akce v souladu se zákonem o státní památkové péči.

ředitel